

Date Printed: 04/21/2009

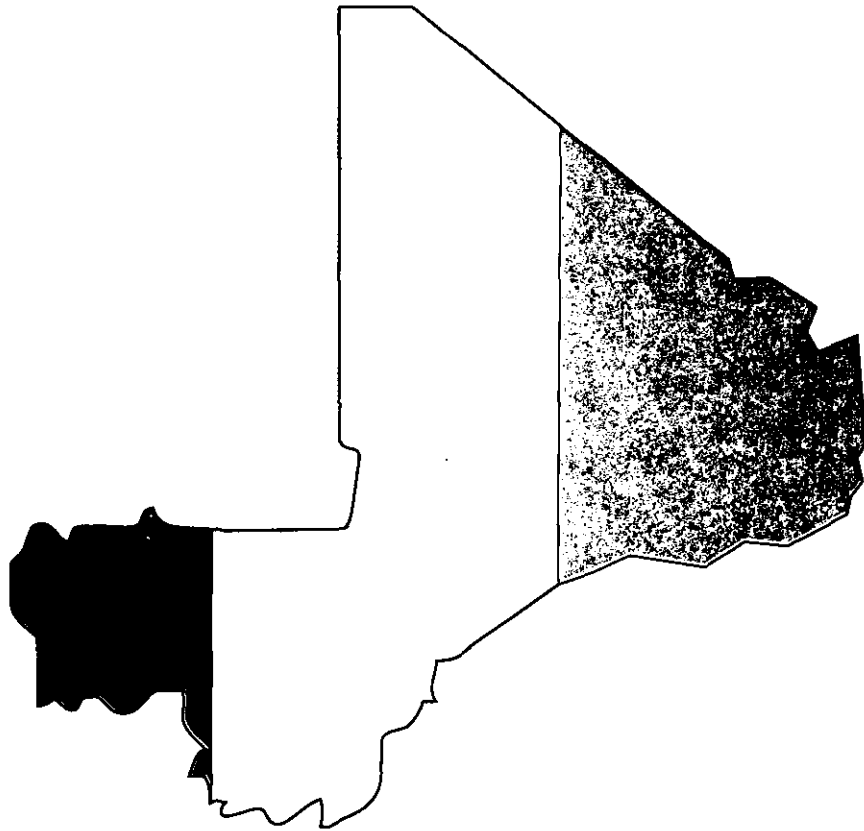
JTS Box Number: IFES_65
Tab Number: 149
Document Title: Tamusne n-Alqanunan
Document Date: 1997
Document Country: Mali
Document Language: Tamachek
IFES ID: CE00987

* 4 E 3 4 5 4 5 6 - C B 3 F - 4 A A 8 - 8 A D 6 - 8 E 7 7 7 7 1 F 7 1 9 9 *

Tămusne n-Ălqanună

Tumast n-Ăg-ăkall olayă

Tămusne n-Ălqanună

Tumast n-Ăg-ăkall olayă

Făll-isəm

n-Fondasiyon Frederiś Eber

s-tălliil Tartit n-lkallăn-wi

n-Erob

Ašajəš :

Ellan-t härätän räqqiisnen, wären-ärha a-färorän mušan wär-tämmukän taməzzyot d-anəfhəm d-tämdre iwar sərho i-timəttawen wäla əntäneđ. Asənnəfri d-tijawt n-ənniyät i-hä-rätän-en a tässetäs tämusne n-älqanun. Tämusne n-älqanun təmoos a iknan əwəkkəd i edey n-demokrasi jat dəy-təynəya a-wa dəy-s ja-ta-nənəy. Təmoos day təzoli i-ere iknasän fäll-asəyəł d-taggažt n-tilwät n-tamətte yərəđ hakd-ta n-äg-äkall fäll-iman-net.

Äwadəm, wär-mad-irhəw a-wär-issen. Musnät olayän n-ti-səbdad-ti fäll-tärjəš demokrasi tiirəw-dd s-əwadəm tərha n-əd-dəwlät-net d-asəmyär n-terše (tabəyort) n-bayluk d-semyär n-amidi-net. Härätan-wi-dəy a-s wär- ämmukän emel i-Älxəqqän n-Äggadəm wäla əntäneđ. Tämusne n-älqanun yas a äddooben ad-hanəy-təkkəs dəy-tumas n-ämuzəy n-äddəwlät təj-anəy dəy edəgg-wa-tän oojärän : tumast n-əgg äddəwlät ihan äkall irjašän fäll-älqanun d-älxəqq. Tämusne n-älqanun ənta day a išamašalän tayette d-ənniyät n-hak äggadəm, ännəfräy d-a-s äššərəđə-wi fäll-ärjəšnät timəttawen olähän fäll-ərori n-äkall.

Ənnəyät-wa-dəy a əhorät älkəttab-wa -dəy n-tämusne n-älqanun. Ämoos tadhəlt n-Edəgg wa s-jannen "Fondasiyon Frederik Ebert d-tartit n-äddəwälän-wi n-Erob. Asseetäs asəlməd s-isälan-wären əknä azwi mušan əknan awəkkəd fäll-käl-äddəwlät yərəđ hullan tarrayt-ta n-təmməđrit, ad-has ijərəwän ajunf dəy-aššərəđän d-əmmək-wa s-tärjəš demokrasi.

ejärew ?

Tămusne n-Mali : 22 ŝutėnbăr 1960 ad-ıdkăl Mali ălisteqlal-net. Dat-a-wen a has itawănnen Sudan, isəm has jan ėnnăŝsara-wi s-kăla-t ăstăymărăn. A-s ija a-wen iha tarrayt tėŝŝămăt s-itawănna Afrik-ta n-atăram : (A.O.F.).

Mali ilsă 1.241.000 km² n-ăkall. Tamette-net tăxsab s-8.550.000 n-ăwadəm. Tayrəmt-net-ta tėŝŝămăt isəm-net Bămăko, ęnta a ęhan idăggăn-wi ęŝŝămnen n-ėssiyăsa. Tiyrmen-tihăđnen-da : Segu, Mowti, Sikaso, Kay, Kulikoro, Gawa, Tinbėktu d-Kidal.

Mali ija tisdas d-essa ăddăwălăn :

- . s-afălla, Alănžări
- . s-afălla dăy-atăram, Moritani
- . s-ajus, Kotdiwar
- . s-ajus dăy-atăram, Lăgine
- . s-ajus dăy-emăynăj, Burkinafaso
- . s-atăram, Senegal
- . s-emăynăj, Nėžer

II. Timăteren n-Ăddăwlăt :

Mali, ăddăwlăt ixkamăn făll-ıman-net. Tamette-net a ilan tărna. Tărne-en, ălwăkilăn tăsinăy tamette-ıman-net a-tăt iylafăn. Tuləft, tahode d-taswəlt (taymart) a-s timăteren n-tărme-en.

1. Tuləft : (inităn n-ăddăwlăt) : Kăradăt tiswăđ ogdăhnen, yatnen a-tăt iyrafăn. Inităn-net : tăddalăt (tăjart) tăroye, təŝoye. Tėggar idăggăn yərəd-wi ęŝŝămnen ila ălxəkum : Asăktab n-Ărrayis n-Ăddăwlăt, isėktab n-mėnistărtăn, merităn... Tuləft tăniihăjja d-semyar făl-a-s temătert n-tartit n-ăddăwlăt a-tămos. Tiitwėjjin-as isofan dăy-imaddăn. Tėggar torfen n-ımizărăn-wi ęwwəkalnen Ăddawlăt : Ărrayis, imănokălăn n-tajiwen dăy-tajiwen-năsăn, ăŝŝafirăn n-Mali dăy-ıkallăn n-tukat-en. Ed ja talya təknat asėsnən n-ăddăwlăt ŝund iba n-ămizar n-ăkall, ad-tėkrəs (amdăr) tuləft făll-ajət-net.

2. Tahoḍe n-Āddāwlāt : Tamette lyyāt - Ğnniyāt lyyān - Āddin-lyyān. Tifir-ti-dāy n-kāraḍāt, watnāt-dd afāraj i-derhan n-ākall-nānay.

3. Taswelt n-āddāwlāt (tālmārt) : Āsahay isamātarān d-tārha n-ākall. Isēm-net "Mali", jannen-as iyyāḍ : "l-ākore-nāk Mali". Hokat a tiimel taymart-i mušan ja edāgg māqqoorān i-tartit n- ikallān n-Afrik yorəd-nāsān.

III. Āddāwlāt n-Mali :

Anmānnək n-əssiyaasa dāy-ākall a-s itawānna Āddāwlāt. Ākall əlxəkum əssoomen əssiyaasa a has ānnihāḍān. Ğnta yas a āddooben ad-ānnāhāḍ fäll-tarrayt n-ākall d-timəttawen. Tārna-en wār-tāt ikərrəš ar imizārān n-əssiyaasa. Win, wār-hasān-tāt ihəkk ar tamette i-tāt lāt s-tidət.

Imizārān-i, ilzam-tān ad-assiimyārān Ęlkəttab-wa māqqārān n-āddāwlāt d-ālqanunān - wi āḍkālān debətetān fäll-isēm n-tamette-fuk-net. Ęlkəttab-wa māqqārān n-Āddāwlāt ənta a-s ālqanan-wa āzzārān, illa jənnəj ālqanunān yorəd.

1. Ęlkəttab - wa māqqārān n-Āddāwlāt :

Tamette yorəd, hək d-āmānokāl - wa iššāman, ilzam-tāt ad-səmyār əlkəttab-wa māqqārān n-āddāwlāt tuksāḍa n-atārməs. Tamette a ikannān əlkəttab-wa māqqārān, sanay inaxkimān. Ğntāneḍ a-s itawānna imizārān mey kal-tārna. Hak iyyān dāy-sān ānniijmāḍ d-a-wa s-ikna tāmusne-net.

2. Timankayen n-Āddāwlāt :

Idāggān n-tinhāḍen s-ijā əlkəttab-wa māqqārān edāgg ijraw s-tabənnawt - nāsān a-s itawānna timankayen n-Āddāwlāt (Idāggān-wi əššāmmen dāy tinhāḍen n-āddāwlāt).

Ęttamāt-esnāt dāy-Mali :

- . Ārrayis n-āddāwlāt
- . Ęlxəkum (mənistārtān)
- . Ālmažlis (debətetān)

- . Kursifrēm
- . Ālžamayāt n-imašrayān n-aššāreya
- . Ālžamayāt-wa māqqārān n-aššāreya
- . Ālžamayāt-wa māqqārān n-kāl-tifərs n-ākall
- . Ālžamayāt-wa n-anneymāt d-timəzzay d-timusnawen n-Āddāwlāt.

3. Təbēdḡawt n-tinhaḡen :

La demokrasi tayde s-ənta atāt ijan a aššoohen : iba n-asārti n-tinhaḡen. Kāraḡāt tulaten n-tinhaḡen a iytas ālkəttab-wa māqqārān n-āddāwlāt. Hak iyyāt dāy la edāgg-net ibḡan d-tiyyāḡnen mušan āmiisādhālnāt. Idāggān n-tinhaḡen-wi-dāy n-kāraḡ a āssoomāt āddāwlāt :

- . Edāgg n-tinhaḡen-wa itajjān wāte i-ālqanunān (debətetān)
- . Edāgg n-tinhaḡen-wa n-ašəmmišəl n-ālqanunān (mənistārtān)
- . Edāgg n-tinhaḡen-wa n-aššāreya (imašrayān).

Ālmažlis (ālžamayāt-wa n-debətetān) :

Ənta a itajjān wāte i ālqanunān. Ālqanunān āššāreḡān wāren āžley āddināt a āmoosān. Ārjašān fāll-āddināt yəreḡ har tawəḡəd debətetān iman-nāsān, d-Ārrayis n-āddāwlāt d-Ālwazirān... Ālqanunān sinmənnikān tāmudre d-anməzzāy n-timəttawen.

Ālžamayāt n-debətetān yəreḡ-wi hānen Mali a-s itawānna ālmažlis (temeḡe d-əkkožāt timərwən d-əssa (147)).

Debəte tamətte n-tarrayt n-wāte-ta izzāy a-t isanayān. Dāy-Mali, Komintān d-serkəltān a āxsabnen šund tarrayen n-wāte. Tarrayt, ija əjut n-debətetān-net a-wa ija əjut n-tamətte-net.

Debətetān ālwākilān n-Āddāwlāt yərəd. Ālmāyna n-a-wen a-s debəte, wādden tarrayt n-wāte-net yas a əwwiikāl, təmməniya yərəd a-əwwiikāl. A-wen dāy a fāl wār-āddooben imāwātetān ad-zəzzəbun debəte wār-təmnda taqqən-net.

Debətetān day a itajjān wāte i-ādufəs n-təmməniya, ad-ijrəw a-wen i-əlxəkum d-Ārrayis azrəf s-axdāmān. Ādufəs n-Āddāwlāt ixsab dāy-ālqanun-wa n-izārfān n-təmməniya. Təššəm-net bayatān d-əddiyāt-wi dāy tāzzalān kāl-Āddāwlāt. Ādufəs-i dāy a dd-izajjār bāna n-imaššaryalān n-əlxəkum : lāxtortān, imāsāyrān, bolistān... ənta day a dd-izajjar a-wa s- kännān lākkolān tabarāten laxtortān... yas, afāl iba-s tāzzalān āddināt izārfān-en ad-təbdəd tāmudre dāy-āddāwlāt.

Tajjām wāte i-debətetān,
tajjān debətetān wāte i-alqanunān
fäll-ismawān- nānāy.

Ālqanun āššāraḍān oharnen a āmoos. Wār-āzmāzlāy āddināt. Irjaš fäll-kāl-ākall yərəd har tawḍəḍ debətetān d-Ārrayis d-ālwazirān.

Ārrayis n-Ālxoriyāt d-Elxəkum :

Əntāneḍ a išamašalān ālqanunān. Əntāneḍ a-s edāgg n-tinhaḍen d-ālxikmāt.

Ārrayis n-Ālxoriyāt : Ənta a-s āmanokāl n-təmməniya.

Ārrayis n-Ālxoriyāt a ixkamān fäll-ākall yərə-net. Mušan wār-t illa ere fäll-dd-tāzzubāt təmənukəla, yas imāwātetān n-Mali a ifarānān Ārrayis i-tāqqən n-səmmos (5) iwətyān. Ārrayis, wār-has-t illā ad-akkəy 10 iwətyan inay (əssin itāḍḍkilān). Ənta a iwār ašəmmişəl n-ālqanun dāy-ākall iman-net, əwwiikal Mali dāy-ālxarəž. Idhal-t əlxəkum dāy-əššayālan-net. Elxəkum mənistartān d-āmānokāl-nāsār a-s itawānna. Edāgg n-taməzzyot n-Ārrayis iha Kulba.

Ēlxəkum : Ālxakim n-Āddāwlāt a ifarrānān ālwazer-wa āzzarān d-mənistārtān. Āddināt-wi dāy a-s əlxəkum. Wār-isəbdād ālqanum a-wa dār-tigdāhān mənistārtān, mušan ufa ad-wār əjjetān, ad-isāryəs a-wen əššāyəl n-əlxəkum. Ējut-nāsān āmoos day āzuk fall-āddāwlāt ed əjjet a-wa ijāraw hak iyyān (ākall-nānāy i lāqqəwān).

Ēlxəkum-i-dāy a-s tāmankayt-ta tənəjmāḍāt d-āšəmmişəl n-ālqanunān-wi s-tājjān debətetān wāte.

Ēlxəkum ad-itazāmmay hak Āllarba n-hak əssəboy. Ālxakim n-āddāwlāt a itiimnukulān i ežemmāy-en. Ežemmāy-en-dāy a dāy-ḍakālān tinhaden d-āddābaratān-wi fäll-irräjjāš əlxəkum.

Ārrayis n-Āddāwlāt day a iḍakālān dekre-wa isātbatān tanāya n-āddināt-wi dd-əfrānān mənistārtān : imānokālān n-tajiwən (gəfartān), āšşafirān n-Mali dāy-āddāwalān wiyyāḍnen d-imāšşāyalān-wi əšşəmnen n-əlxəkum.

Ārrayis n-Āddāwlāt a-s āmānokol n-əlyəskar. A-wen-dāy a has ijrawān s-afāran n-imānokālān-wi əšşəmnen n-əlyəskār.

Ālxakim d-ālwizārān-net lan āšşahāt - wa hasān āllilān s-ašşārjəš n-ālqanun. Ināsbākkaḍān - wi n-tukāt-en lan asān əssārdusa, ināsbākkaḍān-wi n-ammās n-āddāwlāt lan-asān žəndārmātān d-bolistān. Kāl-āšşahāt-i əjbasān fäll-atwəsəmyār n-ālqanun yas iziilzām-tān a-wen tumast n-a itiitwimilān fäll-asəmyār-wa jān-ālqanun əntāneḍ iman-nāsān.

Mənistārtān, āmānokal n-Āddāwlāt a əwwikalān wādden ālmāžlis wāla dāy-š kāl-āšşāreya. Mušan āmoos-asān āšşil ad-tafāssarān i-ālmāžlis taydiwən d-āddābaratān-wi ḍākkālān, əknəssən fäll-ad-hasnāt tāj ālmāžlis wāte, umasnāt ālqanunān. Ālzāmayāt-wa n-ālwazirān, ilzam-t ad-āssoomār tinhaden ālmāžlis (debətetān). A-wen-dāy a fāl e d jā təšşəm n-debətetān wāte i-tākarḍe saknet s-ənkarān əlxəkum, ad-t ihhuušşəl abāsay.

Imānokālān n-tajiwen d-win serkeltān d-imōnnāyaf n-arrandusmatān (tijettas) :

Ēntāneḍ a-s ālwākilān n-Ārrayis n-Ālxoriyāt d-əlxəkum dat-timəttawen n-idāggān-nāsān. Ēntāneḍ a iwar aššārjēs n-ālqanunān dāy-tajiwen-nāsān d-serkeltān-nāsān d-arran-dusmatān-nāsān. lkf'en ālqanun tadhelt n-əlyəskār. Mušan ij'-asān ālqanun tārna-ta dāy ija i āg-ākall yərəd.

Mertān :

Ēntāneḍ a-s ālwākilān n-timəttawen dāy-tifərs n-āddāwlāt. Wār-tān isənəy Ārrayis wāla əlxəkum šund gəfārtān d-kumanditān n-serkeltān d-arāndusmātān.

Timəttawen n-idāggān-nāsān a-tān ifarrānān. Mertān lan āḍufəs-nāsān (izārfan) d-imaššāyalān-nāsān. ljrāw-asān a-wen assəsuf n-tāmudre n-timəttawen-nāsān.

lwwāy-tān day fāll - akriri dāy - gəfārtān. Mertān ānniijmāḍḍān d-tijawt n-ənniyāt i-tewāykit d-tāzəjawt n-tamətte-nāsān. Ēntāneḍ day irnen ālqanun.

Mer āmānokāl n-komin. Komin hārāt dāy-timankayen n-de-sāntrālizasiyon. Ālmāyna n-a-wen a-s tulat n-əlxikmāt a tāmoos s-imōnnāhaḍ-net wādden gəfar a-tān ifarrānān, timəttawen-nāsān a tān-isānāyān s-wāte. Āmāra d-təlna desāntrālizasiyon komintān dāy-tajiwen n-āddāwlāt yərəd, ad-hin iba arāndusmatān, əjjəšnāt komintān idāggān-nāsān : ti n-ajāma dāy-ejef, ti n-ayrəm dāy-iyārmar. Desāntrālizasiyon təjraw i-kāl-ākall s-tajbəst d-tānākra dāy-asənnətibāy d-efes n-tabāyort n-āddāwlāt. Təjrāw i-hak eferəs n-āddāwlāt ad-āj edāgg i-talyiwen-net. Təkna dāy ašəššuhu n-demokrasi.

Tārna-ta n-āššāreya :

Kursifrem d-kurtān wiyyāḍnen d-tərbinartān a ilan tārna-ta n-āššāreya. Ēntāneḍ a-s itawānna idāggān-wi n-āššāreya Ayātas n-āššāreya a-s əššāyəl-nāsān. Ēntāneḍ a-s tārna-ta s-kāraḍāt n-Ālxoriyāt. Tārna-i wār-has itənnāheḍ əlxəkum wāla ālmāzlis

dāy-əššāyəl-net. Təja ənniyāt i-əmmək-wa-s itamašal ālqanun dāy-āddāwlāt (āddināt hakd timankaye n-āddāwlāt).

Wār-āmmukān anməzzāy iwar sārho i-timəttawen wāla ālqanun. A fāl ere s- tosed wār-itəj ar a-wa irhā ad-talāh tāmudre-nānāy d-ta n-irəzzejān, təjmāḍ-ānāy-tāt tadfe.

A-wen-dāy a fāl-t əllan imašrayān, ogažān addināt, tadāyyen ināsbākkāḍān-wi sənbatṭernen ālqanunon. **Wār-t illa ere ilan s-ad-ižhal ālqanun.**

Tārna-ta n- āššāreya a isiinmännikān tamudre n-timəttawen. Āddināt-wi yāttāsnen āššāreya, a-s itawānna žižtān, žiž wār-iwer sārho, wārān ila āddin, wār-iyəttəs āššāreya olayān. Žiž ed ināz (igaddāl-as azrəf tinawt n-tidət) ad-umas āššār i-timətte-net.

Tārna-ta n-āššāreya əjjətān idāggān-net. Idāggān-en hak iyyān ānniijmāḍ d-tulat n-āššāreya iyyāt. III'-e :

. Edāgg-wa iššārrāyān hāratān-wi takkānen jer āddināt dāy-taməzzyot-nāsān : tākasit, imžənšitān.. tikardiwēn...

. Edāgg-wa iššārrāyān āddināt-wi siinbatṭernen ālqanun : tikra, ikənnasān...

Təlbīnartān āmoosān idāggān-wi āzzārnen dāy-itāj āššāreya. Əntāneḍ a-s tiizarān āddināt-wi əšraynen.

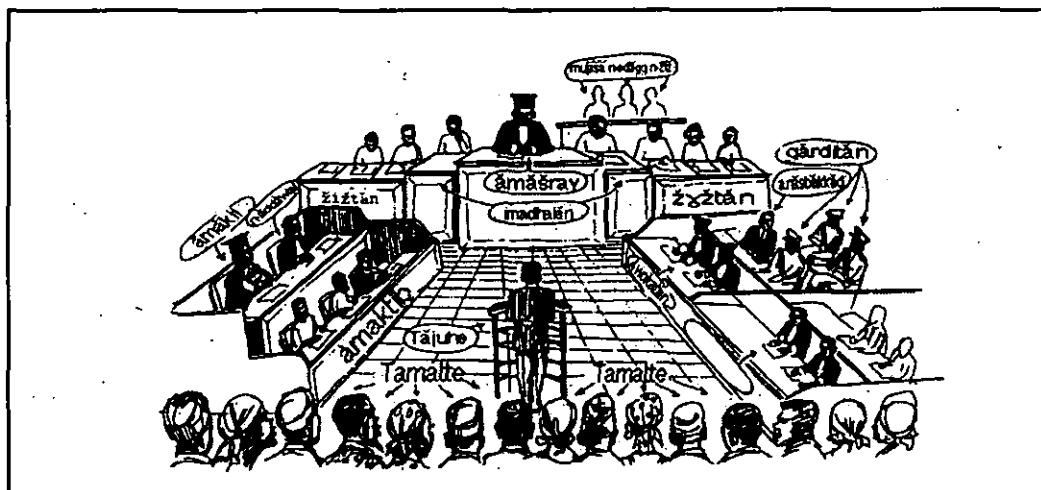
Ed wār-irda āwadəm s-āššāreya-wa ātwājjān dāy-təlbənar ad-ākk edāgg n-āššāreya-wa iššāmān s-itawānna "kurdābel".

Afāl wār-irḍa hārwa s-a-wa innā edāgg-wa, ad-awən s-edāgg-wa s-jānnen "kursifrem". Edāgg-wa, ənta a-wār-itiikəy āššāreya. Wār-t illa aməskəl n-a-wa inna. Ənta-i-dāy a yur ihak ālxakim-wa s-iket innəfrān erkāwal təzzar inəy.

Ed ātwāyra āg-ākall s-āššāreya āddoobāt ad-itār āwoka-ti idhālān.

• Tămusne n-Ālqanunān : tamast n-Āg-ākall olayān •

Ellān-t idāggān n-āššāreya iyyād wārenāmoos-wi nāsmātāyra. Idāggān-en, ʔskatān šund :

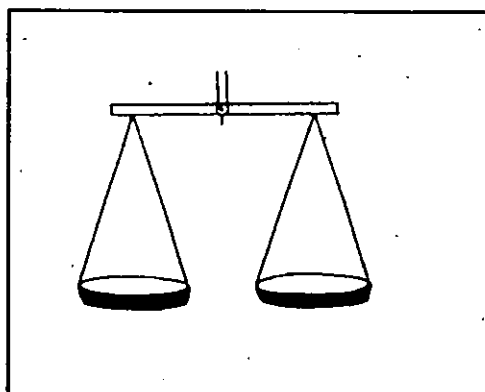

teibinar dāy-itamara āššāreya

• **Ālžāmayāt-wa māqqārān n-āššāreya** : ʔnta a išarrayān mənistartān-wi tabākkadnen hārāt dāy-tabarāt s-ʔššāyāl-nāsān (atŷāmmi n-ʔssiyasa). ʔnta day a išsarrayān Ārrayis n-Ālxoriyāt e d ija a iydarān āddāwlāt. Ālžāmayāt-i, debətetān a t-iyrafān.

• **Ālžāmayāt n-imašrayān n-āššāreya** : ʔnta a išarrayān eqqud n-ālqanun. Iḍman ālxāqqān n-āgādəm d-talawit n-timəttawen. ʔnta day a isiinmənnikān rājjoš n-timankayen n-āddāwlāt d-timašalen n-idāggān-wi n-tinhāḍen n-Āddāwlāt.

Idāggān-wi n-tārna n-āššāreya a išašalān ālqanun fāll-a-wa dd-itiisān dāy - imšāyšidān. Wār-hasān-t illa ad-jan āwadəm dāy-takārmūt bānnan. Wār-hasān innāhād Ārrayis n-āddāwlāt wāla Ālmāzlis. Āmašray wār-ila emannāhād dāy-āššāreyatān-net wār-t āmoos torda-net (ənniyāt-net). Idāggān-wi n-āššāreya ešwāl-nāsān ālmizān fāl-a-s wārtiilalān temārit, ogdāhān yur-sān kāl-Āddāwlāt yərəd.

ālmizān, ešwāl n-eqqud

Āg-ākall

I. Ālxāqqān n-āg-ākall :

Aššāl-i āddunya yərəd təknaš fāll-asāyşel n-ālxāqqān n-āgādəm. Ālxāqqān-en ij'-asān əlkəttab-wa māqqārān n-āddāwlāt edāgg māqqoorān fāl-a-s əntāneḍ a-s āssas n-tāmudre n-timəttawen. Wa n-Maris 1991 d- tilušawen-ti has dd-əmməntalnen, ijbas Mali dāy-taggaḗt n-ālxāqqān n-āgādəm.

Tālawit d-migdāhaw : wār-t illā ālqanun fāw dāy-wi fāll-irjāš Āddāwlāt-nānāy wārān-isəlmād s-āddināt yərəd, meddən hək tīḗeḗen, tiwin-dd ogdāhān dāt-ālqanun. Wār-t illā əmmək s-tān āzmāzlay ālqanun wāla dāy-š ijtān n-imannāhādān dāy āddānil n-tumast-nāsān wāla tawset-nāsān, wāla āddin-nāsān wāla dāy-š fāll-ənniyātān n-ālxəzəb-nāsān.

Ahaləs 1 = Tamāđt 1
Anāsbāyor 1 = Talāqqe 1

. Hak āgādəm (āhaləs, tamāđt, alyaq, u-Mali d-āmujāš) ila s-asəssuf d-asələcəllu n-tumast-net, ila s-tewaykit d-atwigāz dāy tāmudre-net hakd-dāy - əššāyəl-net.

. Wār-t əllenāt tersəmmawen wāla ahanay n-ayāna i-āgādəm, wār-t illa day ad-has attiiwājjā a-t əssiwārān tilyant.

. Ijraw ālqanun i-āgādəm tāyilt n-a-wa irha, alkum d-iggoz n-āddin d-ālxəzəb-wi irhā. Ijraw-as tənna n-a-wa irha d-asəlməd s-ənniyāt-net d-derhanān-net jer s-mājrād wāla akātab d-āt-tāşwerān. Ijraw-as day s-musnāt (lākkol) d-teyəre d-asjəd d-as-wət i-isālan.

. Ere āsniinān fāll-tordawen-net dāy-isālan n-əssiyasa wāla-wi n-āddin wāla fāll-šāma-net āddoobāt ajāraw n-tinahāyen dāy- ālzāmhoriyāt n-Mali. Wār-has-t-illa a dāy-s attiiwāstāy.

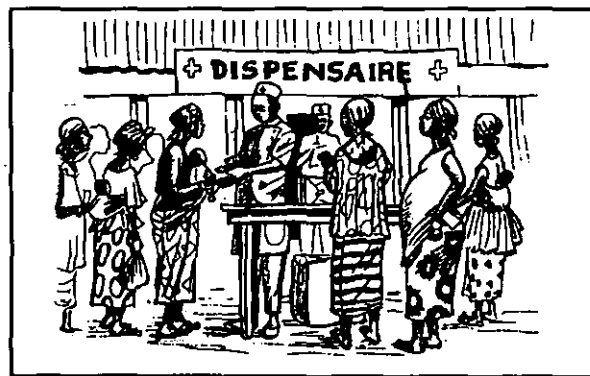
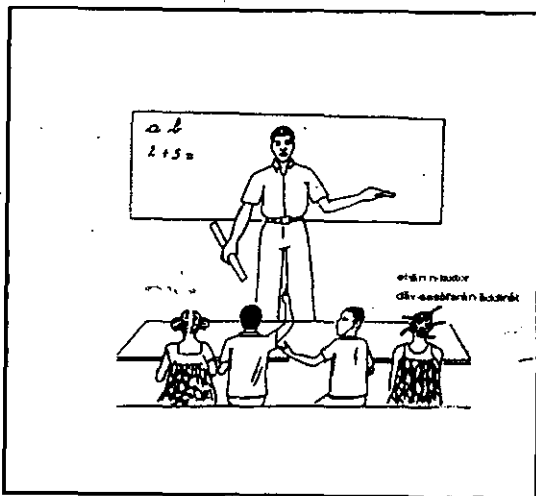
. Ere s-tosed ijraw-as ālqanun (ilzam-t faw) ad-iknəs fāll-tilwat n-hak āgādəm, ijbəs fāll-taggažt n-ālisteqlal d-āddin d-tumast d-tartit n-Āddāwlāt.

. Āššāreya ālxaqq n-aytadəm yərəd. Ogdāhān sār-s

. Āššāreya ilzam-t ad-ogaz āddināt-wi wāren la tārna (əmmuru, əşşahāt, hārāt) fāl-a-s əjjət-a-s dāy-sān tamahayān ālxāqqān-nāsān.

. Kāl-ākall ogdāhān yərəd-nāsān s-tiwse d-tirjiten i-Āddāwlāt (baya, əlyəşkār....) d- sārwištān-wi n-bayluk.

. Teyəre, əşşexāt d-əššāyəl āmoosān ālxaqqān n-āg-ākall a āmoos.

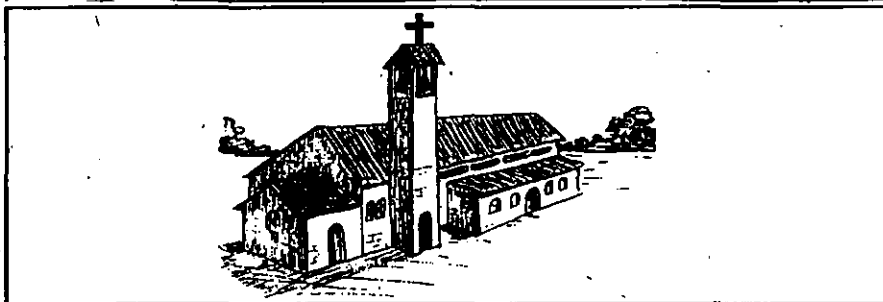

• Tămusne n-Ălqanunăn : tamast n-Ăg-ăkall olayăn •

. Təla (terše, tabăyort) ălxăqq a tămoos i-ăg-ăkall yərəd, iđman-as-tăt ălqanun. Ijraw-as day ălqanun s-alkum i-ăddin-wa irha.

taməzgəda, edəgg
n-ăddin

eglid, edəgg
n-ăddin

Kăl-ăkall ijraw-asăn ălqanun əfərunăt n-ăddinăt-wi hasăn tumasnen imizărăn. A-wen ija awəkkəd-wa fäll-ibas ămoos ălxăqq yəs, iqqăl ulzem (ălluzmăt).

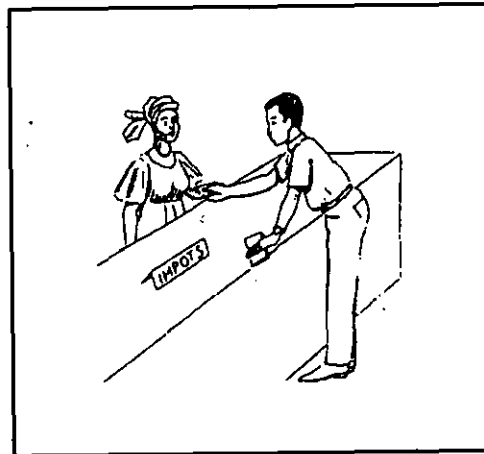
II. Ulzemăn n-ăg-ăkall :

Ăddinăt əzzaynen ăkall lan ălxəqqăn, lan day ulzeman-tăn tāsiiwar tumast-năsən i kăl-ăkall. Ma s-itawănna ăg-ăkall olayăn ?

Ăg-ăkall olayăn ilzam-t ad-ijă ənniyăt i-a -wa-t iwărăn dəy-eyewən-net : taggazt n-kăl-eyewən-net asudăr-năsən iwar sərho, asərruš n-aratăn-net d-asyərr-năsən.

Ăg-ăkall olayăn ilzam-t ad-itaj əššəyəl olayăn, ăssiimyăr ălxəqqăn n-Ăddinăt wihəđnen, wăr-isənbətter ălqanun, itəzzal bayatăn-net dəy-təqqən.

- Tāmusne n-Ālqanunān : tamast n-Āg-ākall olayān •

āg-ākall
itāzzalān
baya-net

Kāl-ākall yərəd, hək-d-wi āxkāmnen, ilzam-tān asəmyār :
 . n-ālqanunān n-Ālxoriyāt
 . n-timankayen d-terše n-bayluk (ihānan, isuj, izārfan...).

Āg-ākall olayān iwār-t ad-irhā ākall-net, ixdam-t, ogaḏt-t, ikannās fälla-s e d ijjāš miši. Ənta den-dāy tumast n-āg-ākall olayān.

Āddāwlāt ilzam-t ad-əsseegdāh kāl-ākall dāy-hak hārāt :
 a-wa s-t ənfān(baya, əddiyāt) hək-d a-wa s-tān inəffəw (bāna, əssayəl). Wār-has-t illa ad-ākiiwāzāt āšwal (āmmuda) i-awşəf fäll-iyān mey i-tāwset fäll-iyāt mey i-āddin fäll-iyān wāla ālxəzəb fäll-iyān.

Wāte

I. Əşşəbarāt, əssas n-demokrasi :

Əşşəbarāt tasəhhətəlt təşşāmāt a tāmoos i-demokrasi. Āyy d-iba n-ākāšar d-alāmaḏ i-ere dār-wār-tooherād derhanān mey taydiwen a-s itawānna əşşəbarāt. Ənta-en-dāy a əssiidaben inəsləmān d-kretiantan (kāl-yisa), d-āddināt-wi kāwalnen d-wi šəggaynen ad-ahrən ākall ānnāxdāmān. Iba-net a dd-itiirəwən azəmmāzli n-tiwsaten d-initān, ilkəm-dd anməkšār d-mikḏaw i-a-wen. Hārātān-wi-dāy a-s dd-ilakām akənnas. Azəmmāzli n-tiwsaten āmoos-t aḏākal n-tawset jənnəj tihāḏnen, təyilt n-a-s-tānāt tufa, təsseerkam-tānāt, tārn'-enāt. Siha-dāy a-s dd-itiihəy asəfārḏu d-məlkāhaw.

- Tāmusne n-Ālqanunān : tamast n-Āg-ākall olayān •

Iba n-āṣṣebarāt-wa āshātalān fäll-āddin ittiraw-dd ikannasān šund-wa dāy āssoomen asesserkəm. Āmoosān ālyibān māqqoornen i-tartit n-Āddāwlāt.

Ḍṣṣebarāt isaryas tanmännakt d-ālyafyāt dāy-eyewən d-dāy-Āddāwlād d-ger ikallān.

II. Wāte :

Wāte, āzzāmān - wa n-timšəyyaden ad-itajj. Hārāt dāy-tifir n-wāte da :

. Emāšayyād : āwadem irhan ad - ättädkäl, umas älwākil.

. Tulāt n-wāte : əmmək-wa s-itāj wāte, wa s-əwārān ismawān tikarḍiwen-ti n-wāte. Ill'e-wa s-isəm- n-āwadəm iyyān yas a iwārān tākarḍe-ta n-wāte ; ill'e wa : s-ismawān n-āddināt äjjootnen a iwarān takarde-en.

. Ḍssendoqq : takbat-ta täjjāšnāt tikarḍiwen n-wāte, äddäkälñāt dāy-s har iḍānat.

. Emāwāte : ere-wa itājjān wāte.

. Tasābbākot (aynəs) = edāgg ištārān, itājjāš emāwāte aj wāte wāla täjuhe.

1. Ma s-itawānna wāte ?

Wāte iyyān dāy-Ālxäqqān-wi əššämnen n-āg-ākall-ənta a has ijarrāwān s-tənnā d-asələməd s-ənniyat fäll - talyiwen-ti əššämnen n-Āddāwlāt. Ənta a-s farrānān käl ākall äddināt-wi hāsān, tanāhadnen : komsaytān n-komintān, debətetān d-Ārrayis n-Āddāwlāt.

Wāte āmoos əmmək-wa s-sälmad tamətte n-āddāwlāt mey tamətte n-tarrajt n-Āddāwlāt a-wa torda mey a-wa tasdarhān fäll - talyiwen-net.

2. Mafäl itaj wāte ?

Tārna-ti n-tamətte, ənta a ilan s-ad ixkəm. Mušān tamətte n-ākall təjjət, täxsab s-məlyontān. A-wen wār-Āddoobāt ad-ixkəm yərəd-net. Yas ad-ətwəfrənān älwakilān axkamnen fäll-isəm n-timəttawen. Mušān wādden āwadəm iyyān yas a ifarrānān alwākilān-en, timəttawen iman-nāšnāt a-tān ifarrānān.

Elmædnet äddinät s-āmoos fälla-sān wāte ulzem. Ere wārān-ija wāte ad-fälla-s äxkēmān ālwakilān āḍkalān imāwätetān dār-wār oleeh ənniyāt, wār-dār-sān ooleh derhanān wāla talyiwen, uhən äddoobāt ad-ifrən äddinät dār ohar talyiwen, äddooben ad-ənfəwān. Wāte tamātart tāzzarāt n-tumast n-āg-ākall.

3. Əndek äzzāmān-wa dāy-tajjān wāktān ?

Ālkəttab-wa māqqarān n-Āddāwlāt d-ālqanunān n-wätetān a iyattāsān äzzāmanān wi n-wätetān. Äzzāmanān-en jan a-wa ja tāhajit n-tāqqən n-imānnāhāḍān-wi sānayān wätetān-en : Ārrayis, debətetān, mertān d-komsaytān-nāsān. Dāy-Mali wätetān tajjān hak səmmos (5) iwətyan, a-wen-dāy a tājjān imānnāhāḍān nayān.

Asəkkədi n-imāwätetān : E d dd-ohāzān wätetān ad-ānt asəkkədi n-imāwätetān. Jannen-as iyyāḍ bārbāgāndi. Təmmal n-əssiyasa a-tāmos. Hak emāšāyyāḍ ad-isalmad s-iman-net itiilyut a-wa asdarhān i-ākall mey i-teje-net, itiiməl tādabit-net, itəggal dāy-əššāyālān d-derhanān n-äddinät-wi dār əmšāyyāḍ.

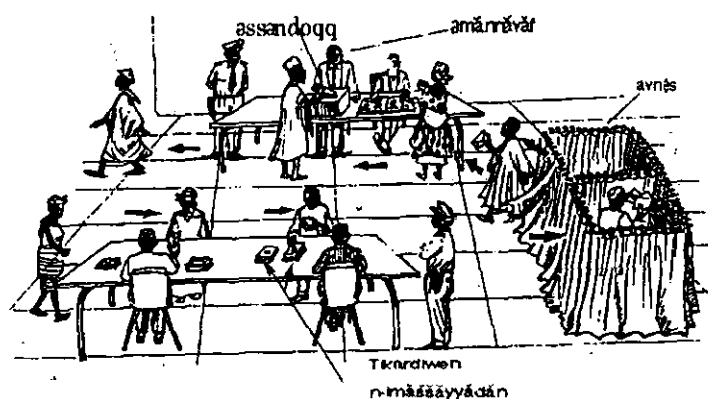
deje n-bārbāgāndi

4. Ənded itaj wāte ?

Ojār s-ašāl n-Ālxad ad-itaj wāte. Wār-t illā i-āwadəm ad-ijā wāte ar dāy - edāgg-wa dāy-iktāb isəm-net. A-wen olāhān-as wätetān yərəd : jer-wa n-Ārrayis wāla-wa n-debətetān wala dāy-š wa n-mertān. Wār-t illa ere itajjān wāte ar dāy-tarrayt n-wāte-ta iha assaser-wa fäll-iktāb isəm-net. Wār-itəj āwadəm wāte dāy-edāgg fāl-a-s dāy-s iwā mey fāl-a-s dāy-s ixdam. Yas

dat-ašāl-wa n-wāte ad-takkāsān āddināt aššāk dāy - dihad tājjān wāte. Hak komin, hak arandusma, hak edagg n-assafir ad-t iha āššārer n-ismawān n-imāwātetān-wi-t-hānen. A ikkās āwadəm wār-ikreš 6 orān āyradnen dāy-edāgg, wār-has-t illa ad-iktab day-imāwātetan-net. Āssārerān-wi n-ismawān n-imāwātetān (əlkənnāšān) kayyetān-wi n-tiḍanen a fāll-kannān. A-wen-dāy a fāl āmoos āddābara olayān ad-tajjāšān āddināt tiḍanen n-idāggān n-tamezzoyt-nāsān. Ed āsmāskāl āwadəm edāgg n-tamezzoyt, ilzam-t ad-ānnāfrāyān imizārān n-edāgg-wa iddak d-a-wen (mer, amānokāl n-ārandusma mey āššfir).

Ašāl-wa n-wāte ere-s tosed ad-akk beru n-wāte-wa dāy-iktab isəm-net, imədet edāgg-en dat-ašāl-wa n-wātetān ad-has isārmāḍ a-wen wāte, isāryəs-as-t. Igdah-as-ad-ass meri-net mey arāndusma-net ad-ijrəw āssāserān-wi n-ismawān n-imāwātetān dajan 14 išilan dat ašāl - wa n-wāte .

Beru n-wāte išyalān.

5. Mi-s itawājja wāte ?

Ed əjjetān imāsāyyādān ad-āzzāwāt asənnəfrən jere-sān. Mi s-tajjād wāte ? Uf'-ak ad-təssanād ere-wa s-tājjād wāte hārwa wār-toosed edāgg n-wātetān. Ere wa s-jeed wāte kāyy-γas a-t issanān, ištār, mušan ufa ad-təssanād a-wa ihān a-wen, a-wa s-āddoobāt ad-sār-k-t-dd-išəšrəy.

Wār-tāj wāte ar i emāšāyyād-wa ufān. Wen, wādden wa irzān Ƴas a-t ituumasān wāla wa ojārān tēla (terše) wala-wa dār-toharād tawset meƳ teje meƳ āddin meƳ eyewən. Wādden day-wa ojārān musnāt n-mājrād meƳ-wa ojarān asənnəməttāƳār n-isəssārha "ad-ājāƳ a-wa, ājāƳ a-wa...", wādden day-wa ojārān ihuk n-ālhākān d-tisəssārḍa (atayān, tabiwen, izarfān...) a ufān.

Emāšāyyād-wa ufān ənta-da āddooben ad-ikənn əššāƳəlān-wi dāƳt-t jām, wa āddooben asāƳšəl n-derhanān-nāwān, wa āddooben ad-kāwān āsseertāƳ assiisalāh-kāwān isiinməjreh-kāwān d-alxer-nāwān iknas fālla-s, jer-āmoos tamāḍt wālā āhaləs, jer āhuuskāt wāla ilāš...

Asəmnəjni n-hārātān d-ālmušāqqatān Ƴərəḍ-wi s-āḍḍārārān wātetān-i, əlxəkum a-s kāla-t iḍmān. Mušan ikf'-e ālqanun-wa āynayān n-wātetān i-tagƳayt s-itawānna "CENI" (tagƳayt-ta təwwālāt asənnəmənnək n-wātetān dāƳ-Mali). Ten, əhan-tāt kāl əlxəkum, kāl-əlxəzəbān d-āddināt wāren əha-wi wāla-wi. A-wen wār-t dd-oreew ar aswət i-wātetān oƳadnen, iwar sārho d-der-han n-asəntəm n-demokrasi.

6. Mi āddooben ad-āj wāte ?

Wāte wār-t illa ar i kal-Āddāwlāt n-Mali wi lānen 18 iwətyan āƳradnen. Wār-t illa i-ere s-kāla itarmas fāll-abākkaḍ māqqoorān. A-s tookāƳād hārātān wi-dāƳ, wār-t illa a igaddālān i āg-ākall wāte ar ad-wār-ikteeb isəm-net dāƳ-imāwāktān n-edāgg n-taməzzoyt-net.

7. Mi addooben ad umas emāšāyyād ?

Wār-itəjjəš imāšāyyādān ar ərə-s ikatab isəm-net dāƳ-ismawān n-imāwātetān, ila 21 iwətyān āƳradnen. Wādden āddināt-wi n-ālxəzəbān (bartitān) Ƴas a ituumasān imāšāyyādān. Ālqanūn-wa āynayān n-wātetān, ijraw i-āddināt əglanan fāll-iman-nāsān uƳəs n-timšəyyaden Ƴərəḍ-ti tājjanen dāƳ-Mali.

8. Endek a-wa itaj wāte ?

Ere irhān ad-āj wāte, igdah-as ad-ākk beru-wa iktāb isəm-net iwway takarḍe-net-ta n-imāwātetān d-kardidant-net. Beru n-wāte ila emānnāyaf-net. ʔdhalān-t ālwākilān n-imāšāyyādān. Āmānokāl n-beru āddoobāt ad-isaknā āddināt a-wa itawajjen. Afāl āsmākyād takarḍe-nāk, ijraw isəm-nāk fāll-āssāser-wa n-imāwatetān, ad-kāy isāḍkəl tikarḍiwen n-imāšāyyādān yəṛəd d-anwelob iyyāt. Wāte-nāk iṣtar, war-t illa ere has itajāyhen, wār-t illa day ere hak isākārāḍan. A-wen dāy a fāl-t illa aynəs-wa nājjārād har tējəd takarḍe n-emāšāyyād-wa tāsoofād dāy-anwelob ənnin tējṛād-in tikarḍiwen tiyyāḍnen dāy-tedekit jat i-a-wen ḍarāt aynəs-ənnin.

Darāt a-wen ad təkəkəd əssəndoqq tējəd dāy-s anwelob-nāk. Afāl ijā a-wen, ad-ānn āmānokāl n-beru "ijā wāte", irməs takarḍe-nāk-ta n-emāwāte išiišwəl - tāt, isəlmāy əsəkāḍ-nāk dāy-amādo wārān-itəməkkus šik. A-wa-dāy yəṛəd tuksāḍa n-ad-āj āwadəm wāte əssin ihāndāggān. Wār-t illa ere āddooben ad-kay išəhhəššəl wate i ere wār-tārhed.

A-təššākād dāy-wātetān -i, tāddoobed ad-sār-s tāllāyed-i emānnāyaf n-beru mey i-imadhalān-net. ʔlməd day s-āddoobāt āššāreya ad-kāy irməs fāll-asənnəbattār jeed i-wātetān dāy-a hin tānnūjmārād.

Āg-ākall olayān ənta-da i-tājjān a-wa-t ilzāmān wāla āššil, wāla tekenḗart, itajj'- as tijawt tāhuusket tārmāḍāt, itajj'-e dāy-semyar n-ālqanunan d-Āddināt wihāḍnen.

Āttarjamāt :

Rhaly Ag Ibrahim

Tānaklibt : Mamou Danté

DNAFLA

1997

Country Mali
Year 1997 Language Tamachek
Description Decentralization materials
in local languages
IFES developed/sponsored? _____